

„Reprodukce“ řeči v mluveném projevu (řeč přímá, nepřímá, ev. polopřímá téměř sto let po Hallerovi)*

“Reproduction” of speech in spoken expression (direct, indirect and free indirect speech nearly a century after Haller)

In his 1929 study published in *Naše řeč*, Jiří Haller introduced the term free indirect speech. He also explored how direct, indirect and free indirect speech works in spoken discourse, showing how difficult it is to distinguish among the three forms and how the frequent use of the particle *prý/prej* contributes to the blurriness of the boundaries between them. In an effort to respond to Haller’s notions, we present some results from current research on the syntax of spoken Czech drawing on corpus data. We focus on the role and use of the particle *prý/prej*: a) as concerns its changing functions and semantics; b) whether it signals the reproduction of the speaker’s own speech or the speech of others; c) its position (inside the introductory segment or inside the reproduced segment).

Key words: reproduction of one’s own speech and the speech of others; direct/indirect/free indirect speech; introductory segment; the particle *prý/prej*

Klíčová slova: reprodukce vlastní a cizí řeči; řeč přímá, nepřímá, polopřímá; rámcový (uvozovací) segment; částice *prý/prej*

1 V tomto příspěvku chceme navázat na významnou studii Jiřího Hallera, někdejšího dlouholetého odpovědného redaktora *Naší řeči* (v letech 1931–1948). Studii s názvem *Řeč přímá, nepřímá a polopřímá* uveřejnil v tomto časopise už v roce 1929 (ve dvou číslech); přetištěna byla ve výboru jeho prací *Dar jazyka. Deset statí o češtině* (2007). Už před vydáním tohoto výboru ji jeden z jeho editorů, Jan Chromý, připomněl v jubilejním článku *Jiří Haller, osobnost české lingvistiky* (2006), kde ji hodnotil jako „analyticky precizní a dodnes citovanou studii, v níž [Haller] do české lingvistiky uvedl pojem polopřímé řeči“. Haller tu navázal na některé německé a francouzské autory (hlavně na Ch. Ballyho); po něm pak formě polopřímé řeči věnoval u nás pozornost především Lubomír Doležel, mj. i v *Naší řeči* (1957). Význam Hallerovy statí však tkví i v tom, že se zabýval fungováním přímé, nepřímé a polopřímé řeči v „lidovém jazyce / lidové

* Příspěvek vznikl v rámci projektu GAČR č. 15-01116S *Syntax mluvené češtiny*.

řeči / lidové mluvě“ (prostřednictvím „své vlastní sbírky přesných stenografických zápisů“). Ukázal, jak obtížné je v mluveném projevu rozlišení uvedených tří forem, jak plynulé jsou přechody mezi nimi, jak se na jejich splyvání podílí hojně užívaný výraz *prej* a jak výraznou roli tu hraje intonace. Na Hallerovy stále aktuální podněty chceme reagovat předvedením některých výsledků současného výzkumu syntaxe mluvené češtiny na základě korpusových dat (z korpusů ORAL2006, 2008 a zejména ORAL2013).

2 Při tomto výzkumu reprodukce řeči v českých mluvených projevech jsme zatím zjistily (ve shodě s obdobnými zahraničními výzkumy),¹ že mluvčí užívají častěji formu řeči přímé (PŘ, asi v 66 %) než řeči nepřímé (NŘ, asi ve 34 %). Obě formy lze někdy jasně rozlišit podle užití 1. osoby (PŘ: *Alena řikala já zejtra nemůžu*) vs. 3. osoby (NŘ: *Alena řikala že zejtra nemůže*). V řadě případů je ale rozlišení PŘ a NŘ obtížné a bylo by možno v nich uvažovat o přechodné formě řeči *p o l o p ř í m é* (*vona zejtra nemůže řikala Alena*). Takové případy, kdy reprodukováná řeč ve 3. osobě není uvozena výrazem *že* ani jinou podřadící spojkou (*aby, at, jestli* aj.), nejsou nijak vzácné: *řikal může to splnit v prvním nebo v druhém semestru; řikal Tom on nemá nic sehnáno; on řikal on má nějakýho v Praze na ministerstvu*. Vyskytují se ale i další typy kolísání mezi PŘ a NŘ, které se z různých stran blíží k řeči polopřímé. V následujícím dokladu (*řikal stejně tam zůstaneš. v o n a n e n e . p ř e s p r á z d n i n y u ž c h c e b e j t d o m a . n a p r á z d n i n y u ž c h c i d o m ů*) je polopřímá řeč ve 3. osobě vložena do reprodukce v PŘ s 2. + 1. osobou. A ještě jeden doklad, kde přechodná forma, která by se dala označit jako řeč polopřímá, je navázána na střídání reprodukce řeči cizí a řeči vlastní: *v o n a ř i k a l a . j á ř i k á m ž e a n i n e b y l i n a b e s e d ě a v o n a ř i k a l a n e v o n i m ě l i m a l o u n e m o c n o u*:

- přímá řeč: *a vona řikala ne my sme měli malou nemocnou*
- nepřímá řeč: *a vona řikala že ne že měli malou nemocnou*
- polopřímá řeč: *a vona řikala ne voni měli malou nemocnou*.

3 Dále se připojíme k J. Hallerovi při sledování částice *prej*² a jejího uplatnění při signalizaci reprodukce řeči v mluvených projevech. Haller tuto částici spojoval hlavně s řečí polopřímou, kdežto R. Adam (2003) vyčlenil formu podání řeči pomocí částice *prý* jako zvláštní samostatnou formu. Tento rozpor zde nehodláme řešit – už proto, že identifikace řeči polopřímé v přechodném pásmu mezi PŘ a NŘ je v mluvených projevech značně problematická;³ spolu s R. Adamem

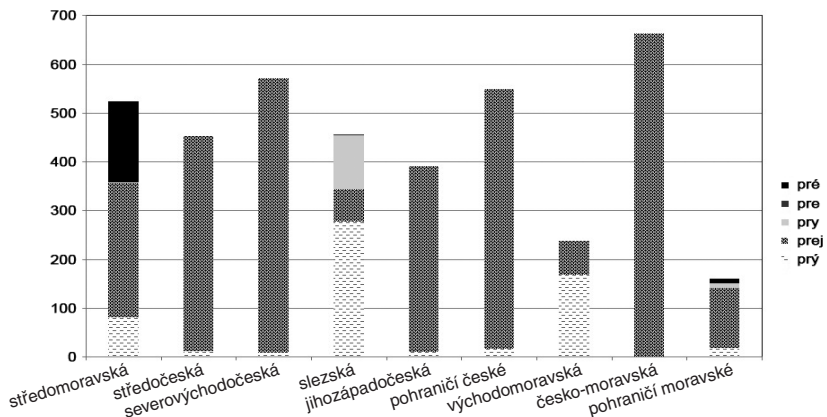
¹ Výsledky těchto výzkumů jsou podrobně rozebrány v článku Hoffmannová – Komrsková – Poukarová (2017).

² Tuto podobu zde používáme jako zástupnou za pět regionálních variant (viz níže).

³ Také podle M. Grepla (2002) se útvary s *prý* pohybují mezi formou uvozené řeči přímé a nepřímé.

jsme však přesvědčeny o specifických vlastnostech reprodukcí s *prej* a tato specifika se pokusíme dále ukázat. (Srov. už Hoffmannová, 2008; Hoffmannová – Kolářová, 2008.)

Pokud jde o práci s daty, bylo vyhledávání reprodukované řeči uvozené výrazem *prej* provedeno následujícím dotazem v korpusu ORAL2013: [word="pr[ýyeé]lprej"]. Dotaz zahrnuje všechny regionální varianty frekventovaného signálu reprodukce, tj. *prej* – *prý* – *pry* – *pré* – *pre*.⁴ Graf dokazuje, že podle očekávání *prej* naprosto převládá v celém regionu Čech, *pré* je časté na střední Moravě, *prý/pry* ve Slezsku, *prý* i na východní Moravě.

Graf 1 Regionální varianty částice *prej*

Dále rozebereme v oddílu 3.1 různé možné pozice výrazu *prej* (ve vztahu k rámcovému segmentu, RS⁵, a k reprodukované řeči). V oddílu 3.2 rozlišíme různé funkce výrazu *prej* podle toho, zda mluvčí: 3.2.1 reprodukuje dialog včetně svých vlastních replik, 3.2.2 reprodukuje pouze monologické vyprávění jiné osoby, 3.2.3 užívá výrazu *prej* i k vyjadřování modálních významů distance, pochybnosti a 3.2.4 zprostředkovaně reprodukuje něčí reprodukci dialogu, kterého se sám neúčastnil. V oddílu 3.3 se zmíníme o tom, jak se za pomoci *prej* signalizuje reprodukce řeči cizí a vlastní, a v oddílu 3.4 o uplatnění spojení *já prej*.

3.1 Kromě reprodukcí s RS obsahujícím sloveso mluvení (*řikal že; řikal já přidu*) se v menším počtu případů vyskytují reprodukované promluvy bez RS

⁴ Zde je ovšem třeba počítat s určitými nepřesnostmi transkripce v mluvených korpusech, s různým řešením polodělek apod.

⁵ Užíváme termín *rámcový segment* místo obvyklé „uvozovací věty“ – jednak proto, že „věta“ není jednotkou mluvených projevů, jednak proto, že nemusí jít vždy o „uvozování“, tj. předjímání reprodukované řeči, RS může vůči ní zaujímat různé pozice.

nebo s RS v různé míře redukováným (*a, a já, a von/a, von/a jako, já dycky, ...*).⁶ Hranice RS a samotné reprodukce mohou být rozmanitě tvarovány, diferencovaný může být i slovosled. Také částice *prej* se může vyskytovat pospolu s tvary slovesa mluvení (*von říkal já prej nevim*), ale i bez nich, v redukováných RS a v různých pozicích:

- u PR: *vona prej já nevim – vona já prej nevim – vona já nevim prej* (někdy s pauzou: *a vona prej .. já nevim*)
- u NR: *von prej že se to nesmí – von že prej se to nesmí – von že se to nesmí prej*⁷

U příkladů typu *vona prej já nevim; von prej že se to nesmí je prej* součástí RS; v těchto případech, ale možná i u koncového *prej* (*vona já nevim prej; von že se to nesmí prej*) bychom mohli uvažovat o jakémisi metařečovém rámci, který obklopuje reprodukovanou řeč z jedné strany nebo z obou stran. Kromě uvozujícího, resp. rámcového *prej* se ale tato partikule velmi často objevuje i uvnitř reprodukováné řeči (*vona já prej nevim*):

- *jo říkala . vůbec sme si toho nevěšimli prej až na tý fotce*
- *snídaly sme a večerely u jedného stolu tak ešte poviďala jesi prej je to tam dost vychválený*

Zdálo by se, že v těchto případech, kdy zřetelný RS obsahuje typické verbum dicendi, je výraz *prej* redundantní. Méně zbytečně/nadbytečně však působí v případech, kdy jako součást reprodukováné řeči předchází RS a jaksi ho anticipuje:

- *Marketa se prý zpatovala říkala Staňa*
- *vona zas byla prej marod říkala Pavlína*
- *taky prej chcíplo poviďal Rostá*

Ustálenou a syntakticky značně nezávislou povahu má RS *ono prý / vono prej*:

- *o ono prej když je velký horko, tak ty zvířata prostě neusnou*⁸
- *o no prej je tady tenhle . výzkum eee výzkum mylný*
- *no a ono prý existuje náka smlouva to právě von má uzavřené že že když se v tom rozhlase dělá náka repríza...*

Souvislost redundance *prej* s různými pozicemi tohoto výrazu tedy není nikterak jednoznačná. A je možná otázkou, zda *prej* vůbec patří výhradně do repliky toho, kdo reprodukuje – nebo zda funkčně a sémanticky zasahuje i do samotné reprodukováné řeči, tj. do repliky reprodukováného subjektu.

⁶ Také M. Šipková (1993, s. 128–137) zdůrazňuje u reprodukce řeči v nářečních promluvách různé redukováné formy uvozování: *a, a von, a pré, von pré, že, že pré, že jako, hned že pré, ...* Obdobně J. Balhar (1974, s. 103–108).

⁷ Pokud je NR uvozována pouze spojkou *že*, je variabilita pozic omezenější než u *prej*; ale i zde je možné jak „já jim říkám že von to neudělal“, tak „já jim říkám von že to neudělal“.

⁸ Doklady s čárkami a uvozovkami pocházejí ze starších korpusů mluvené češtiny ORAL2006 a ORAL2008.

3.2 Výraz *prej* není pouze signálem reprodukce řeči, ale plní rozdílné funkce.

3.2.1 Někdy je *prej* skutečně především signálem bezprostřední reprodukce konkrétního dialogu, kterého se reprodukcí mluvčí sám účastnil; reprodukuje jak repliky vlastní, tak partnerovy (*já říkám... a vona prej...*):

- von s tou Ladou prej, říkáám: „řídils někdy?“ prej: „ne.“
- já říkáám, a co manžel? no, von je venku, prej. je v zahraničí

3.2.2 Velmi často také mluvčí reprodukuje souvislé, spíše monologické vyprávění jiné osoby, tj. konkrétního subjektu; také zde jde o nezprostředkovanou reprodukci konkrétní komunikace, při které ale mluvčí potlačuje či eliminuje svou účast na reprodukováném dialogu, nereprodukuje žádné vlastní repliky (žádné *já říkám*). Při tom nezřídka i výrazně nebo opakovaně odkazuje k subjektu, jehož vyprávění reprodukuje (*řikal, povídal, říkala Markéta, ta holka mně říkala, ...*); jindy, při rozsáhlejší reprodukci, už tyto odkazy mizí. Zde je někdy velmi obtížné rozlišit mezi skutečnou reprodukcí cizí řeči (někdo nám o nějaké události sděluje, že mu o ní někdo něco říkal) a případy, kdy nám někdo pouze vypráví o události, jejímž účastníkem ani svědkem nebyl. V těchto případech nemusí jít nutně o reprodukci cizí řeči; ale právě výraz *prej* je většinou dostatečně výrazným ukazatelem reprodukce.

- říká že prej tak to vobížděl říkal že voni choděj prej do práce i v sobotu
- ale voni byli prej po nějakým dobrým vobědě povídal to viš naše Irena ta ani neumí udělat špatnej voběd
- ona taky že se prej strašně změnila říkala Markéta .. že je hrozně úplně nervózní furt .. viš že je taková prostě...
- že si spolu hráli, že jo, když byli malí, když tam Kuba eště bydlel, tak že vona prej jako k nim takhle chodila, no, to mně i ta holka říkala, akorát říkala, že...
- šel chrápat ne a prej se jednou tak strašně vožral že byl tři dny z toho nemocnej .. a jo von se prej neumejval oni mají takovej ručníček třicetkrát třicet centimetrů dycky si ho namočil do studené vody a tak se enom...
- no ne, vona tam, vona si, vona prej jako potom se s nima vůbec nebaví, vona si sebere prej Petra a de s Petrem to, se někde baví, jako třeba byli na tý Pace

Reprodukce souvislého vyprávění bývají leckdy poznamenány značnou mírou neurčitosti, zastoupením výrazů jako *asi, pravděpodobně, koliksi, nebo co, něk, nákej, třeba, já nevím, měl by, ...* – přestože i zde může být zastoupen explicitní odkaz k subjektu, jehož řeč je reprodukována (*podle tatky*):

- no . má a si . tam být . čtyři týdny . pravděpodobně . skoro celé srpen . a on tam pré . jich tam jelo koliksi štrnác nebo šestnác nebo co pré to platí jeho syn .. ten tam ee žije
- no, ale vona to udála něk, to byla něká soukromá a vono to taky mělo bejt prej na tři roky, ale vona to něk udála něk rychlejc, jesi tam chodila třeba jenom rok

- *já nevím ale jo. prej by to mělo jít. podle tatky by to mělo jít že se vyřídí náká volební karta nebo co*

V následujícím dialogu jsou repliky mluvčí F přímo prostoupeny reprodukcí cizí řeči; mluvčí sice signalizuje, že reprodukuje to, co říkal Štěpán, ale důležitější je, že zprostředkovává informace, které pouze od někoho slyšela a „nenese za ně odpovědnost“. To se projevuje opakovaným signálem *prej* (i v koncové pozici) a neurčitým zájmenem *ňáká*.

E von tam má jatky, né?

F [...] no a tady má krám, má tam prej ňáko u ženskou [...]

G vona je tam s ním.

F [...] ta prej mu tam prodává, říkal Štěpán.

E hmm, tak to vůbec nevím.

F ňáká blondýna prej.

3.2.3 S poslední skupinou dokladů jsme už přešly k tomu, že částice *prej* mnohdy nese navíc i e p i s t e m i c k é, m o d á l n í významy a že její užití je projevem určité d i s t a n c e vůči reprodukovanému cizímu mínění, signálem n e j i s t o t y, p o c h y b n o s t í, n e d ů v ě r y k reprodukovanému cizímu výroku nebo ke zdroji informací, často i nekonkrétnímu („u nás na vsi se říká, říkali v rádiu...“). Při vyjadřování takto profilované sémantiky se *prej* opět často spojuje s modálním slovesem *mít*: *ale co sem tak slyšel no prej se má ochladit; prej měl být bohatej, kdysi...*, s neurčitými zájmeny, zájmennými příslovci i dalšími modálními výrazy:

- *já nevím co von dělá ten její manžel. von je spisovatel prej* (někde jsem slyšela, nevím určitě)
- *von je nějakej nemocnej prej* (někdo říkal, vím z doslechu, nevím přesně)
- *on má prej nějaky ty, jak vobrátil tu nohu, tak prej má ty svaly nebo šluchy, já nevím, já tomu nerozumím* (říkal doktor, nevím to jistě)
- *von prej snad tvrdil policajtm že to nebyl von* (zprostředkovaná reprodukce + distance)
- *von je snad ňákým prej evropským šampionem nebo držitelem nějaky první třídy*
- *on tam prej někde něco vykřikoval že to okamžitě pošle na facebook nebo co*
- *a prej bylo ňák v Receptáři jak upravovat špagetovou cuketu*

3.2.4 Kromě toho může *prej* fungovat i jako signál z p r o s t ř e d k o v a n é r e p r o d u k c e dialogu, který mluvčí sám nevedl (někdo mu ho reprodukoval). Jde o jakousi „reprodukcí na druhou“: mluvčí reprodukuje vyprávění jiné osoby, které zahrnuje dialog této osoby s dalším subjektem, tj. „já jsem od někoho slyšela, že někdo jiný říkal“; „já říkám že on říkal že někdo říkal“... Ve hře je tedy více subjektů: já + partner v dialogu, který reprodukuji + někdo, o kom partner vyprávěl a koho reprodukoval. Nereprodukuji pouze repliku,

kteřou jsem sama slyšela, z dialogu, který jsem sama vedla, ale zprostředkovatně reprodukuji něčí reprodukci dialogu, který jsem sama nevedla ani neslyšela („vona říkala že von prej říkal...“).

- *no, vona, prosim tě, vona prej jako Sabině řekla, že dyby se rozešli, tak že by jako měla horší bydlení doma, ne* (slyšela jsem od Sabiny, že jí vona řekla, že...)
- *Adélka prej říkala . starýmu přišla ráno dólu a starej že ji říkal . Adélko ty #s byla včera opitá . a Adélka povídala . dědo já ne .. ale táta s mámou byli namol .* (Adélka říkala, že jí starej říkal...; resp. možná dokonce: někdo mi vyprávěl, že Adélka říkala, že jí děda říkal...)

Přířazování dokladů s *prej* (kterých bylo v korpusu ORAL2013 vyhledáno více než 1 400) k uvedeným čtyřem typům je ovšem velmi nesnadné, některé příklady jsou málo vyhraněné. Dva vzorky po 100 výskytech ukázaly, že nejvíce zastoupen je typ 3.2.2 (40 + 34 = 74), o něco méně typ 3.2.3 (34 + 25 = 59) a typ 3.2.1 (23 + 29 = 52), nejméně pak typ 3.2.4 (3 + 12 = 15), tj. zprostředkovaná reprodukce dialogu. Tyto poměry jsou značně relativní a nejisté, zejména druhý a třetí typ se do značné míry překrývají; lze však předpokládat, že opravdu touto formou mluvčí nejčastěji reprodukují rozsáhlejší, souvislejší vyprávění jiného subjektu, a že výrazných reprodukcí zprostředkovaných je poměrně málo. Dále se potvrzuje (srov. k tomu Hoffmannová, 2008),⁹ že výraz *prej* svou sémantikou osciluje mezi sférou evidenciální (signalizace reprodukce) a sférou epistemické modalit, přičemž reproduktivní (evidenciální) sémantika v neformálních mluvených projevech převažuje.

3.3 S pomocí *prej* tedy často reprodukujeme něčí (dialogizované) vyprávění – buď vyprávění někoho konkrétního, které jsme slyšeli, nebo vyprávění, jehož zdroj je nejasný („říká se“), může jít i o drby, pomluvy (*von tam nebydlel von se rozved . a vona prej drží s tim letim z vobecního úřadu; no ale von prej pak chytne nerva, mi říkala ta .. jo, jo . to mně říkala*). Při reprodukci rozsáhlejšího vyprávění se *prej* obvykle víckrát opakuje:

- *a prej choděj tam, tam to taky prej není špatný*
- *on pre má nějakej nádor na mozk . špatně pre na tom uplně*
- *von dělá doma prej . a taky pije pre*
- *von ten kluk je nákej to .. jako je špatnej, no, to říkali, no . že prej chodil do školky tam ho nechtěli . von chodí do stacionáře prej*

Reprodukce využívající *prej* jsou poměrně komplikované a při jejich analýze se potvrzuje Greplův postřeh o jejich oscilaci mezi PŘ a NŘ. Obě formy se tu mísí a prostupují, nebo se přechází od jedné k druhé; v prvním následujícím

⁹ Tam viz i odkazy na některé práce k tématu evidenciálnosti (navíc citovaný příspěvek vyšel ve svazku věnovaném „evidenciálním markerům“ ve slovanských jazycích).

dokladu bychom (jak o tom píše Haller, 1929) asi mohli identifikovat přechod od PŘ k řeči polopřímé, druhý příklad se pohybuje mezi formou *prej* a NŘ:

- *von říkal já sem si to totiž neuvědomil a šlápnul sem na tu nohu , a vona se mu p r e j podlomila , a p r e j málem spadl...*
- *no a hele ty si p r e j na tý přehlídce jako nějak . že jo tam . se jako hodně slikáte voblíkate . no ty si p r e j j a k o . jednu tu soupravu j a k o zapomněla sundat . že si se j a k o . voblíkla a . že si s ní vodešla a vono to p r e j bylo takový trošku docela luxusnější prádlo*

Kromě toho v dokladech s *prej* bývá touto částicí (tj. redukovaným RS) uvozována reprodukce řeči jiného subjektu (c i z í ř e ě ě), zatímco reprodukce ř e ě ě i v l a s t n í bývá uvozena úplným RS s verbem dicendi:

- *s e m říkala: „sedum?“ p r e j: „nenene“ . s e m říkala: „víc jak deset?“ o n a p r e j: „ne“*
- *přidu domů a p r e j: „jé, ty seš tady, co tady děláš?“ víš co . a p r e j: „kdy zase vypadneš?“ s e m říkala, jak vypadnu, eště tady snad bydlím*
- *tak sem jí dala osum korun co sem měla v kapse . a p r e j . eště se podívej jesi máš nějaký drobný . ř i k á m nemám . prostě a šla sem do vlaku*
- *voní si tady pučovali, ty kluci, céděčka, jako dývidýčka . a j á ř i k á m a v o n p r e j: „hele . nebude ti vadit, že si to napíšu“ j á ř i k á m napiš si to*
- *já právě sem kamarádovi říkala, proč říká svejmi rodičům dědo a babi, že jo . a v o n p r e j: „no protože moje ségra má děti . to pochopíš, až, až tvoji rodiče...“*

3 . 4 Zajímavé jsou případy s *já prej*; tato podoba redukovaného RS se totiž zřejmě jen málokdy uplatňuje při reprodukci vlastní řeči nebo myšlení (*von prej... a já prej...)*:

- *von mi tam leze ten černej za ní po žebříku p r e j . víš tak j á p r e j sem ho chtěl jednou natáhnout pak sem si to rozmyslel p r e j*
- *no, tak eee říkala: „asi jí, babi, budeš mít,“ říkala Zuzka . j á p r e j sem jí říkala: „na copa ... máš to snazší z jedním.“*

Častěji *já prej* uvozuje reprodukci řeči cizí, řeči jiného subjektu:

- *von povídá j á p r e j nevím*
- *Jana říkala . tak j á p r e j sem Barboře koupila rifle . dyž sme jí je koupili tak jí byly skoro jako akorát*
- *vona příběhla teda , slzy ve vočích , nezlobte p r e j se , já vim , že sem v protisměru , j á p r e j pospíchám do školky a tam je to celý ucpaný , vokolo . tak sem jí ani nevyndal . já sem říkal , ale dyť tady pojedete celou dobu v protisměru . j á p r e j to tady kousíček za váma necham a doběhnu to pěšky*
- *a voni tam dováděli s nějakým chlapem že jo . eee tak . von mi to vyprávěl slzy ve vočích říkal j á p r e j sem jí tak věřil p r e j*

Prej se i zde vyskytuje v roztodivných pozicích, slovosled je někdy vskutku kuriózní (*nezlobte prej se*). Představovali bychom si (i když s určitým váháním),

že *prej* náleží do RS, ale ve skutečnosti se v případech, že následuje po zájmenu *já*, objevuje už v rámci reprodukované řeči.

4 Na závěr můžeme snad jen shrnout, že forma reprodukce řeči s částicí *prej* je v českých mluvených projevech běžná, je ale velmi nesnadné tento jev interpretovat kvůli značné diferenciaci pozic a funkcí, ve kterých se tato partikule vyskytuje. Jiří Haller se tu průkopnický vydal na velmi nejistou půdu; snad se nám podařilo postoupit aspoň o něco dál ve směru, který tak odvážně naznačil.¹⁰

LITERATURA

- ADAM, R. (2003): Formy podání řeči. *Slovo a slovesnost*, 64, s. 119–128.
- BALHAR, J. (1974): *Skladba lašských nářečí*. Praha: Academia.
- Český národní korpus – ORAL2013 (2013) [online]. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. <www.korpus.cz>.
- DOLEŽEL, L. (1957): K vyjadřování postav v románě J. Otčenáška „Občan Brych“. *Naše řeč*, 40, s. 1–15.
- GREPL, M. (2002): Reprodukce prvotních výpovědí. In: P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová (eds.), *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 375–376.
- HALLER, J. (1929): Řeč přímá, nepřímá a polopřímá. *Naše řeč*, 13, s. 97–107, 121–130. Přetištěno in: J. Haller, *Dar jazyka. Deset statí o češtině*. Ed. J. Chromý – F. Martínek. Praha: Herrmann a synové, 2007, s. 184–207.
- HOFFMANNOVÁ, J. (2008): Role českého *prý/prej/pré* při vyjadřování reproduktivních a modálních významů. *Wiener Slawistischer Almanach*, Sonderband 72. Hg. B. Wiemer. München – Wien: Verlag Otto Sagner, s. 149–164.
- HOFFMANNOVÁ, J. – KOLÁŘOVÁ, I. (2008): Reprodukce cizí/vlastní řeči v mluvených projevech. In: M. Kopřivová – M. Waclawičová (eds.), *Čeština v mluveném korpusu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny – Ústav Českého národního korpusu FF UK, s. 115–123.
- HOFFMANNOVÁ, J. – KOMRSKOVÁ, Z. – POUKAROVÁ, P. (2017): Reprodukce řeči/myšlení v mluvených projevech jako předmět korpusového výzkumu. *Korpus – gramatika – axiologie*, 15, s. 3–25.
- CHROMÝ, J. (2006): Jiří Haller, osobnost české lingvistiky. *Naše řeč*, 89, s. 234–241.
- ŠIPKOVÁ, M. (1993): *Skladba věty v mluvených projevech (Syntax hanáckých nářečí)*. Jinočany: H&H.

Ústav pro jazyk český AV ČR
Letenská 4, 118 51 Praha 1
hoffmannova@ujc.cas.cz
zuzana.komrskova@ff.cuni.cz
petra.poukarova@ff.cuni.cz

¹⁰ Za podnětné připomínky děkujeme oběma anonymním recenzentům.